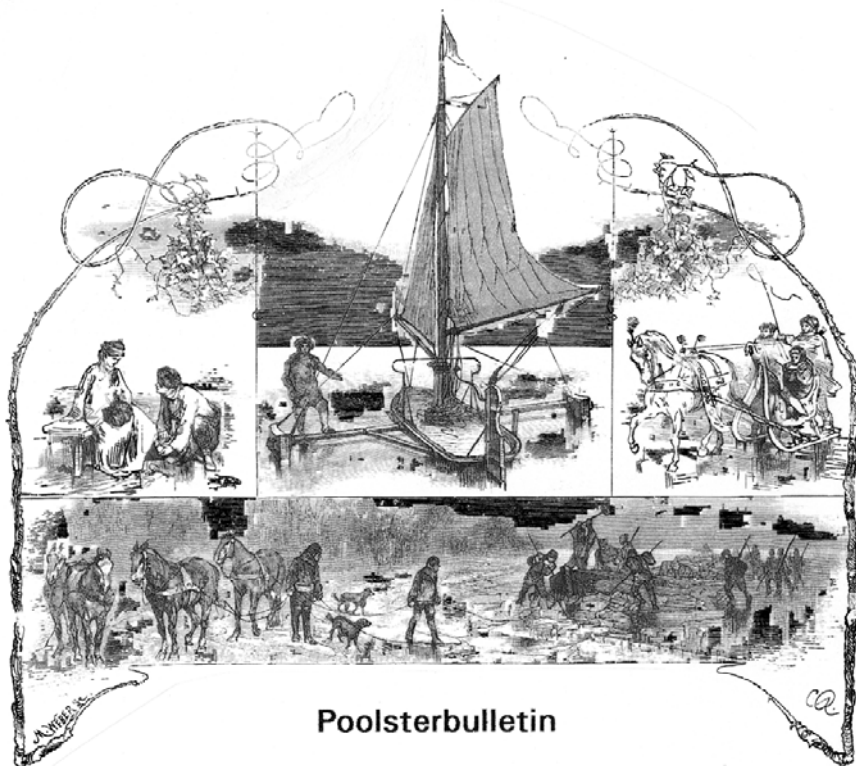

Poolsterbulletin

uitgave van

1e jaargang - nummer 1 - december 1997

Omslagillustratie

De winter van 1879-1880 was zo pittig dat het de redactie van het tijdschrift "Eigen-Haard" inspireerde om een "Ijsnummer" uit te brengen. Weliswaar niet echt een vroege voorloper van ons bulletin, maar wel een geslaagde poging om het ware winterse gevoel op papier vast te leggen, al was het maar eenmalig. Wij hopen ons "ijsnummertje" wat vaker te kunnen opvoeren en maken dankbaar gebruik van de omslagillustratie van Charles Rochussen van destijds.

Een greep uit de inhoud

	blz
Voorwoord (1 + 2)	3
Van Poolsterbulletin naar	5
Linschoter schaats	8
Beursberichten / Heulenaars	9
Op Heinekens ijs	10
Mag ik mij even voorstellen?	13
Schaatsensliep	16
Vraag en aanbod	18
Uit de verzameling van	20
Ideeënbus	22
Herkomst onbekend	23
Westfriese schaatsen: een oproep	24
Koek-en-zopie	25
Stempelkaart	26
Agenda	29
Van de redactie	31

Bijlagen: Barney & Berry catalogus (1903)
Enquêteformulier

Poolsterbulletin is de voorlopige titel van het blad van "De Poolster", verzameling van winterse objecten. Verschijnt drie maal per jaar. Losse nummers vijf gulden.

Redactie-adres:

Niko Mulder
Schoener 48-01
8243 XT LELYSTAD
tel. 0320-251663

Leden redactie:

Wiebe Blauw, tel. 071-5175873
Annie Broere, tel. 0316-223081
Bart van de Peppel, tel. 0318-416489

Secretariaat De Poolster:

Gerard Mingelen
Helena Verburgstraat 3
2331 EA LEIDEN
tel. 071-6310233

Voorzitter:

Matthy van Klaveren
tel. 0251-241492

Penningmeester:

Bart van de Peppel
tel. 0318-416489

Voorwoord (1)

Wat is een mooier moment om een voorwoord te schrijven voor het eerste bulletin van "De Poolster" dan de woensdagmiddag na een heerlijke schaatsochtend op de Deventer ijsbaan? Vandaar dit moment

Het heeft ontzettend lang geduurd - bijna net zo lang als de periode tussen de Elfstedentochten van 1963 en 1985 - voordat het ervan kwam om plannen te maken voor de realisering van dit eerste nummer. De redactie is dan ook bijzonder blij dat we het hierbij kunnen aanbieden. We hopen dat het in een behoefte voorziet!

Zoals u merkt is deze eersteling grotendeels vol geschreven door de redactie, maar dat is éénmalig! Het is de bedoeling dat het een levendig blad wordt, waaraan iedereen zijn bijdrage kan leveren. Op de Verzamelbeurs in Utrecht waar ik begin november een aantal trouwe verzamelaars sprak, waren de reacties in ieder geval hartverwarmend: "De Poolster begint aan zijn tweede jeugd!". Deze en andere opmerkingen waren regelmatig te horen.

Persoonlijk doet het me ook plezier het eerste voorwoord te mogen schrijven bij een - in mijn ogen - historisch moment. Moge er vele volgen! De redactie wenst alle verzamelaars van "De Poolster" veel leesplezier toe en alvast een voorspoedig 1998, met vele nieuwe aanwinsten en interessante artikelen.

Annie Broere

Voorwoord (2)

Kringgenoten,

Op 4 oktober gingen we na een korte vergadering uit elkaar en op weg naar huis vroeg ik mij af of de plannen die we zojuist gemaakt hadden ook nog gestalte gingen krijgen. Niet dat ik twijfelde aan de goede bedoelingen van een ieder, maar het feit ligt er nu eenmaal dat we zeer verspreid door het gehele land wonen en dat plannen maken eenvoudiger is dan plannen uitvoeren. Door de moderne communicatiemiddelen

vallen weliswaar afstanden weg, toch is het eenvoudiger iets te regelen als je tegenover elkaar zit. Grappig is echter wel dat vroeger juist *de schaats* de communicatie makkelijker maakte. Immers afstanden van vele uren gaans konden per schaats over het ijs aanzienlijk teruggebracht worden. Zou iedereen daarom als hij weer thuis is nog wel aan "De Poolster" denken?

Nog geen maand later krijg ik een verslag van de redactiecommissie en lees dan over de plannen. In eerste instantie schrik ik omdat het geheel nogal ambitieus is, zeker gezien het aantal pagina's dat men met allerlei onderwerpen wil vullen. De opzet echter ziet er goed en gedegen uit en ook een aantal leden in de redactie hebben hun sporen bij eerdere publikaties reeds verdiend.

Het eerste exemplaar ligt nu voor u en ik hoop dat u erg enthousiast bent. Het antwoord is nu aan de "leden". Niet de redactie of het bestuur vormen de kring, maar juist alle deelnemers. Dat betekent dat ook juist uw inbreng van groot belang is, want de initiatiefnemers kunnen het niet alleen. Als u nog niet betaald heeft dan verzoek ik u dat alsnog te doen, want ook nu is geld weer onontbeerlijk. Ik hoop dat we op deze manier snel één familie vormen, want we zijn toch allemaal gek op onze verzameling. Hoewel we in zekere zin ook elkaars concurrenten zijn hoop ik toch dat dit blad en onze bijeenkomsten een verdieping en verbreding van onze hobby betekent.

Als u dit leest zijn de feestdagen bijna achter de rug. Misschien heeft u als cadeau wel een agenda voor het jaar 1998 gekregen. Noteer dan nu alvast 3 oktober voor onze jaarlijkse bijeenkomst en ga daarvoor reeds enthousiast aan de slag. Ik wens u veel succes en hoop u dan allen in een goede gezondheid te treffen.

Matthy van Klaveren

Van Poolsterbulletin tot ...

De door ons uitgeschreven prijsvraag voor een naam van het bulletin heeft wel het een en ander losgemaakt. Gelukkig maar, want dat was ook de bedoeling. Een korte samenvatting:

René Diekstra reageerde razendsnel en vlijmscherp: "Ik zie in elk geval geen passende naam verborgen ...". "Overigens vind ik het heel flauw en niet professioneel om zoiets te verzinnen. Bovendien vind ik het idee om hier een prijs aan te verbinden maar niets." Ach, een beetje kritiek kunnen we wel hebben. René ging nog verder, veel verder, maar dat lees je elders in de ... Ideeënbus!

Jan van Eijk (A - zie tabel) uit Tienhoven had een keurig lijstje en (evenals René overigens) ook een eigen voorstel. Daarover later, we bouwen de spanning wat op.

Jan Bruins uit Westerbork-Winterland lanceerde alleen een eigen suggestie, met drievoudige betekenis. Mooi briefpapier trouwens!

Ad de Boer (B) uit Huizen reageerde heel enthousiast: "Ik vind het prachtig en hoop mijn steentje bij te kunnen dragen". En voegde de daad bij het woord: een eigen verzinsel + een heel pak fotokopieën ("Zie maar wat jullie gebruiken kunnen."). Heel slim deed hij er gelijk een advertentie (zie elders) bij. Zo hoort het, maak gebruik van deze spreekbuis!

De ontboezeming van Ad Gras (C) uit Dedemsvaart was bijna ontroerend: "Uw oproep ... heeft er toe geleid dat ik een brief nooit zo vaak heb gelezen als die van Bart van de Peppel! Een echte puzzelaar dus. Harry Karssies (D) uit Engwierum reageerde nog net op de valreep voor 21 november. Keurig lijstje en een frisse friese bijdrage. Bedankt allemaal.

Eerst even een overzichtje (1e keuze kreeg 7 pnt, 2e keuze 6 pnt, enz.). Over de zeven verborgen titels bestond niet altijd overeenstemming, zoals u kunt zien:

Titel	A	B	C	D	TOTAAL
Op scherp	4		6		10
Kramschroef	2	5	1	6	14
Kouwe drukte	3	4	7	7	21
Putje winter	1	3		3	7
Poolsterverzamelaar	5				5
Krullenschaatser	6	2		2	10
De Poolster	7	1	4	1	13
De eerste streken		7	3	5	15
Het gladde ijs		6		4	10
De binding			5		5
De krul			2		2

Wie heeft er nu gewonnen? En wordt "Kouwe drukte" de nieuwe naam van ons blad? Daar valt niet zo een, twee, drie antwoord op te geven. Want behalve met de verborgen titels hebben we nog te maken met de rijke fantasie van een aantal inzenders. Ze hadden allemaal goed begrepen dat ook het aangeven van het verband tussen "De Poolster" en de naam van het bulletin een rol zou spelen. Hier hun bijdragen (namen bij de redactie bekend):

Schaatskrabbels	(vanwege de link tussen krabbelen op het ijs - krabbelbaantje! - en op papier).
Schaatsband	het lint waarmee schaatsen worden ondergebonden; bindmiddel, verbondenheid tussen de verzamelaars; het blad als een "gebonden" uitgave, ook al is het - nog - niet in linnen.
De Doorloper	Is hopelijk van toepassing op het nieuwe bulletin en heeft tevens grote naamsbekendheid als oude schaats;
De Schaatsenband	Is onmisbaar voor schaats en schaatser; vormt

It Haklearke

de binding tussen die twee. Het blad bindt dus de verzamelaars aaneen, gekoppeld met de hobby.

Het hakleer is een wezenlijk onderdeel, doch vaak onderbelicht, van iedere schaats. Het geeft de schaatser steun. Als verzamelaar heb je een steuntje nodig om door te zetten en verder te komen. Het nieuwe bulletin kan zo'n steuntje voor de verzamelaar zijn.

Echt iets voor een commissie van wijze mannen lijkt me. Die gaan zich daar binnenkort over buigen. En als dan eind april het tweede nummer bij je in de bus valt, zal het de nieuwe titel dragen. Iets om naar uit te zien?

Niko Mulder

Wie weet:

Wie weet welke schaatsenmaker dit merkteken gebruikte? Op één van onze jaarlijkse bijeenkomsten is iemand geweest die het mij verteld heeft, maar ik ben de naam van de schaatsenmaker vergeten.

Bart van de Peppel

Linschoter schaats

De Linschoter schaats is synoniem met de Hollandse krulschaats. Ooit afkomstig uit Linschoten is deze schaats met een gemiddeld grote, half doorgedraaide krul later op talloze plaatsen in Nederland en in Duitsland gemaakt. Het was de meest voorkomende krulschaats in ons land. De vraag is: wanneer is men in Linschoten begonnen met het maken van krulschaatsen? Het exacte antwoord zal altijd wel duister blijven. Maar we staan niet helemaal met lege handen. De oudst bekende maker van Linschoter schaatsen treffen we aan in een advertentie in het Algemeen Handelsblad. Op 23 december 1847 adverteert van J. Draijer Junior uit Amsterdam:

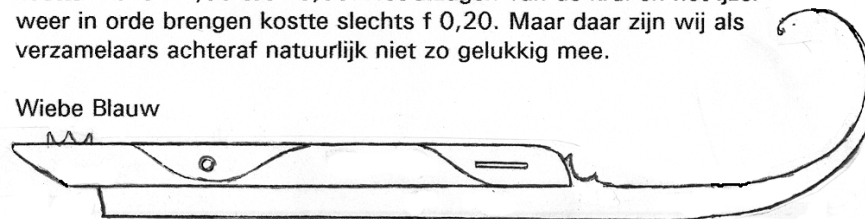
Het Eenigste Depot van de Echte Linschootsche Schaatsen van J. van Wijk, te Linschoten, is alleen gevestigd bij de Ondergeteekende in het vanouds bekende Schaatsenmagazijn, Heiligenweg no. 3 te Amsterdam.

In de jaren na 1847 volgen meer advertenties met deze tekst.

J. van Wijk is de smid Joannes van Wijk, die leefde van 1780 tot 1856 in Linschoten. In het bevolkingsregister van Linschoten staat hij genoemd als smid; later is daar met potlood "schaatsenmaker" bij geschreven. Een meesterteken van hem is niet bekend, maar het is wel zeer waarschijnlijk dat hij een merkteken gebruikte. Voordat Van Wijk smid was in Linschoten, komen er in de 18-de eeuw wel meer smeden in Linschoten voor, maar bij hen wordt geen enkele verwijzing gemaakt naar het maken van schaatsen.

Na Van Wijk komen we nog twee smeden in Linschoten tegen die schaatsen maakten. De eerste is Arie Ketel (1827-1912). Verzamelaar Jan Biegelaar had of heeft nog schaatsen met in de krul A. Ketel geslagen. Het is een Friese schaats met een lage hals waar een krul bovenop is gesmeed. De laatste Linschoter schaatsenmaker is Arie Barneveld (1856-1937). Hij maakt zowel krulschaatsen als schaatsen van het Zuidhollands-Friese model. Hij gebruikt de initialen A.B. als merkteken. Van Barneveld is een kasboek bewaard gebleven, waarin al het smidswerk dat hij levert, wordt genoemd. Eigengemaakte schaatsen kostten rond f 4,50 tot f 5,00. Het afzagen van de krul en het ijzer weer in orde brengen kostte slechts f 0,20. Maar daar zijn wij als verzamelaars achteraf natuurlijk niet zo gelukkig mee.

Wiebe Blauw

Beursberichten

8 en 9 november j.l. was er weer een verzamelbeurs in Utrecht. Het aanbod van oude schaatsen en winterse objecten was redelijk, meer dan vorig jaar was mijn indruk. De prijzen waren hoog, zo trof ik bij een handelaar 2 paar op Go Ahead lijkende schaatsen aan, voorzien van een geul, die resp. f 175,- en f 200,- moesten kosten. Later zag ik zo'n paar voor f 92,50 liggen, welke ik heb gekocht voor f 80,-. De beurs is door meerdere leden van de Poolster bezocht, want ik ben er heel wat tegengekomen. Ik kreeg echter de indruk, dat de mooiste stukken al op de avond voor de opening van de beurs verhandeld waren. Wil je nog kans maken op een paar mooie oude schaatsen, dan moet je deelnemer van de beurs worden. Ook kan ik me niet aan de indruk onttrekken, dat erg veel naar het buitenland verdwijnt. Ik vind dit een kwalijke zaak, maar ja handel is handel, zeggen de meeste deelnemers.

Bij de stand van Anrie Broere, waar ik even kon uitrusten van het gedrentel op de beurs, trof ik twee dames die belangstelling hadden voor Anrie zijn uitstalling. Één van de dames vertelde mij, dat zij in het bezit was van een paar "krulschaatsen" die van haar grootvader waren geweest. Zij zei dat het "Heulenaars" waren. Daar zij er meer van wilde weten, was ze naar Kwintsheul gegaan, want daar zou de smederij staan of gestaan hebben waar de schaatsen gemaakt waren. Wat ze daar vond was een gevelsteen met de naam "Smederij Bosch", ook had zij een gesprek met mijnheer Schulte wiens vader nog in die smederij had gewerkt. Toen ik het verhaal van de beide dames aanhoorde, kwam mij in de gedachte, dat ik al eens vaker een verhaal over krulschaatsen die "Heulenaars" werden genoemd had gehoord. Een paar dagen later op weg naar Deventer voor onze schaatsmorgen, liet ik mijn nieuwe aanwinst zien, die ik op de beurs had gekocht. Één van de inzittenden van de auto, een oud Naaldwijker, vroeg mij of ik al een paar Heulenaars had. Dus hij was de man die mij eerder over de Heulenaars had verteld. Als aanvulling vertelt hij, dat de bewoners van deze streek de namen van plaatsen altijd afkorten, zo wordt b.v. "Kwintsheul" als "De Heul" genoemd. Daarom worden krulschaatsen die in de smederij van Kwintsheul gemaakt zijn **HEULENAARS** genoemd.

Bart van de Peppel

Op Heinekens ijs

In de aanloop naar de Olympische Spelen van 1928 werd Amsterdam opeens geconfronteerd met z'n eigen achterlijkheid: kunnen we de buitenlandse bezoekers wel passend vermaak aanbieden? Parijs had zijn revues en het Lido, Berlijn zijn cabarets, en onze hoofdstad kennelijk alleen amusement van minder allooi. In alle haast werd een comité opgericht. Een onderaards zwembad (vies en brak grondwater) en een Lunapark (te ouderwets) haalden het niet. Het moest een ijspaleis worden. En dat werd wel eens tijd ook.

Ice Palace, Palais de Glace, Eispalast, Glaciarium, Ice Hippodrome of gewoon Ice Skating Rink. Zo werden de eerste kunstijsbaantjes genoemd die al in de vorige eeuw werden opgericht en waar de gegoede burgerij zich sportief vermaakte en vooral gezien wilde worden. Er waren luxe zitplaatsen rondom het ijs, gaandeweg op verschillende niveaus, er speelde een orkest en er kon uiteraard wat worden genuttigd. Je vond ze in Londen, Parijs, Brussel en natuurlijk in Amerika. Na de eeuwwisseling ook in Australië, Berlijn en Milaan. Zelfs in Antwerpen en Mexico City. Maar niet in Nederland, al was er wel over gepraat ...

In het Algemeen Handelsblad van 10 maart 1899 krijgt het bestuur van de Amsterdamsche IJclub de goede raad om met een kunstijsbaan de kwakkelwinters te lijf te gaan. In het A.H. van 3 februari 1909 staat een advertentie van de "N.V. Amsterdamsche Kunstijsbaan" in wording! Er was 300.000 gulden nodig en er werd al een Mede-Directeur gezocht. In 1912 greep de kunstijskoorts pas goed om zich heen. Er waren wel twee, drie plannen tegelijk. De een sober, de ander (het "Olympia Palace") met promenades (overdekte wandelplaatsen) op twee verdiepingen, billardzaal, oestertent en dames-salons. In een etalage in de Kalverstraat werd er een aquarel van tentoongesteld. Ene meneer Van Gelder liet alvast een proefbaantje van het nieuwe Siberia-ijis aanleggen op zolder! Er werd nooit meer van gehoord.

En nu in 1928 - voor het gerief van de buitenlandse bezoekers nota bene - zou het er van komen: een heus ijspaleis in het Panoramagebouw. Het Panoramagebouw was in december 1880 geopend in de Plantage tegenover Artis. Het was een prestigieus pand (zie achterzijde omslag), speciaal ontworpen voor de expositie van grote cirkelvormige schilderijen, vergelijkbaar met het Panorama Mesdag dat nog altijd te zien is in

Den Haag. Zo'n honderd jaar lang waren panorama's heel populair geweest, maar met de opkomst van de bioscoop viel langzaam het doek voor deze kunstvorm. Het Amsterdamse Panorama leed al jaren een kwijnend bestaan en kreeg nu eindelijk een andere bestemming. Maar ook dit was geen primeur: in 1895 werd een panoramagebouw in Londen al omgetoverd tot het "Niagara Hall Ice Palace".

Het tijdschrift "Het Leven" van zaterdag 31 maart 1928 vermeldt dat met man en macht aan de totstandkoming is gewerkt met voorbeelden van de "Pôle Nord" in Parijs en het "Berliner Eispalast". Voor zondagmiddag (1 februari) heeft men de opening gepland voor een beperkt aantal genodigden.

Het IJspaleis op de ontvangstdag voor de journalisten

"Zoodra men den hoofdingang aan de Plantage-Middellaan is binnenge-

gaan, voert een lift naar beneden waar men op een groot platform uitstapt dat van Rhodisch marmer is opgetrokken. Ten einde de bezoekers niet bloot te stellen aan een te plotselinge afkoeling, is de lift op temperatuur gebracht en alvorens hem te verlaten, komt men in een soort vrieskamer, waar door een vernuftig stel buizen het lichaam zich aan een temperatuur van 15 graden onder nul aanpast. Doch aangezien er volkomen windstille heerscht, voelt men deze temperatuur niet en dank zij drie hoogte-zonnen, die in de zoldering verborgen zijn aangebracht, heeft de verbeelding slechts weinig nodig om den bezoeker te verplaatsen in een der Bergkurorte, een Davos, een Pontresina, een Sint Moritz."

"Het marmeren platform gaat over in een bordes dat om de geheele baan loopt en waarop loges zijn aangebracht, zeer weelderig ingericht, waar men onder het genot van een glas champagne gezeten, het rijden op de kunstmatige ijsvlakte op zijn gemak kan gadeslaan. Voor de goedkoopere rangen is het Noordeinde bestemd, waar ook de negerjazz-band is opgesteld, die hier evenals elders, onmisbaar is. Drie buffetten verzorgen de behoeften van den bezoeker die voor zich op tafel eenige elektrische knopjes vindt waarop hij slechts te drukken heeft om zijn bestelling te zien uitgevoerd. En het ijs? zal men vragen. Het wordt door de Heinekens Bierbrouwerij geleverd in blokken van vijf meter in het vierkant die elken dag vernieuwd worden en die door een procedé van dr. van lelle, directeur van de Amst. IJsco Co. zoo aaneen worden gesmolten dat er van scheuren geen sprake is. Een koude luchtstroom die onderlangs het ijs strijkt, houdt dit op temperatuur zoodat niets aan de illusie van een echt Hollandschen winterdag ontbreekt, zelfs niet het oud-vaderlandsche koek-en-zoepie!"

Het enthousiasme was groot: bekende buitenlandse kunstrijders werden aangetrokken, ballerina's oefenden ijsfiguren en de Amsterdamsche IJsclub zou adviezen geven voor de ijsbals. "Amsterdam op de schaats, - zelfs in de hondsdagen, wordt nu de leuze."

Of dat uitgekomen is betwijfel ik ten zeerste. In oktober 1928 werd het Panoramagebouw gesloten. In 1935 werd het gesloopt. Of er tijdens de Spelen geschaatst is, heb ik (nog) niet kunnen natrekken. Wie kan me meer informatie verschaffen over dit "kunstijsbaantje"?

Niko Mulder

In elk nummer reserveren we wat extra ruimte voor kennismaking met een verzamelaar. Bart van de Peppel ging voor de spiegel staan en nam zichzelf een interview af.

Mag ik mij even voorstellen?

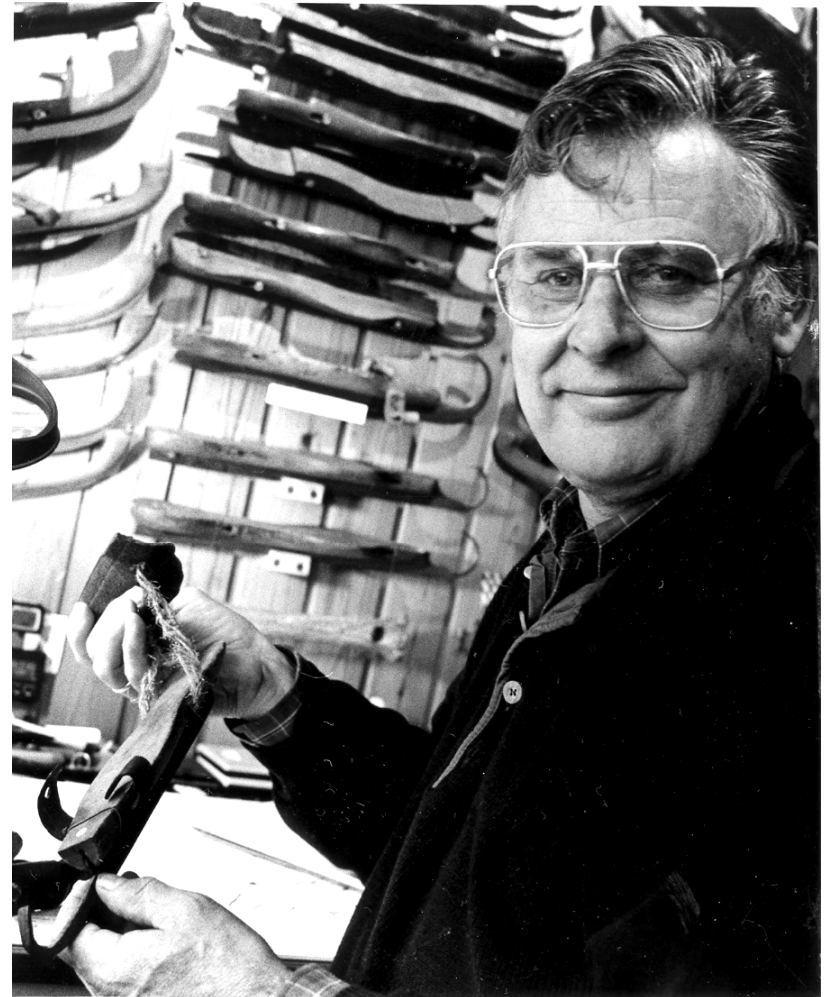
Mijn naam is zo zachtjes aan al bekend, Bart van de Peppel, Marijkelaan 7, 6721 GN Bennekom. Mijn telefoon is 0318 416489. Beroep was technisch medewerker op een instituut in Wageningen en nu vutter. Hoe lang ben ik al verzamelaar? Het is begonnen in het begin van de jaren '60, toen ben ik op het ijs gezet door het Poolsterlid Thijs Visser uit Wageningen. Ik vertelde hem dat er bij mijn schoonouders in Friesland ook een kistje met oude schaatsen op zolder stond. In die tijd was een eigen auto voor ons een luxe, dus een afspraak was snel gemaakt. Thijs zou ons gratis naar Friesland brengen en zo het bewuste kistje in zijn bezit krijgen. Jammer voor Thijs, maar die afspraak is nooit doorgegaan ik kwam al snel tot de conclusie, dat ik zelf moest gaan verzamelen.

Het kistje met zes paar schaatsen vormde de basis, van vrienden en kennissen kreeg ik al snel een aantal schaatsen erbij.

In het begin werden de schaatsen opgeborgen in de schuur, totdat ik "West Friese schaatsen" kreeg waarvan de voetstapel van notenhout gemaakt was. Zo'n ambachtelijk gemaakt product berg je niet in de schuur op. Ik werd een serieuze verzamelaar, maar al gauw drong het tot mij door, dat het in feite te laat was. Mijn vader heeft zo'n vijftig paar schaatsen in zijn leven gemaakt en bovendien stond hij bekend als een goed schaatsenslijper. Zo kwam het, dat 's winters bij ons van allerlei typen schaatsen gebracht of gehaald werden, waaronder ook "krulschaatsen" en zelfs "zwaantjesschaatsen". Als ik toen wat opletterder was geweest had ik heel wat oude schaatsen kunnen bemachtigen.

Thijs Visser bracht mij ook in contact met de Poolster, dat was in het begin van de jaren tachtig. Anrie Broere, had ik al ontmoet op een lezing die hij gaf voor de Fryske Krite in mijn geboorteplaats Wageningen. Zijn boekje Schaatsen en schaatsenmakers gold vanaf die tijd als het boek voor de schaatsverzamelaar. Nog serieuzer werd het toen ik dat eenmaal had gelezen.

Wat mijn topstukken in mijn verzameling zijn? Mijn vrouw had een oom, hij had de MTS (nu HTS) gevolgd samen met zijn broer, maar ze kon-

De arme ziel die hiermee het ijs is opgestuurd.

den geen werk vinden. Ze zijn toen samen met de derde broer die al een bazaar in Akkrum dreef, een schaatsfabriekje begonnen. Van omke Jaap kreeg ik mijn echte topstukken. Vijf paar schaatsen, die eigenlijk niet goed zijn, omdat ze een constructiefout bezitten waardoor ze niet te repareren zijn. Daarom zijn ze nu juist zo zeldzaam, want wat niet te repareren is, wordt meestal weggegooid. Op vier paar is nooit geschaatst op het vijfde paar wel, en daaraan kun je dan ook duidelijk zien waarom deze schaatsen niet deugen. Op het fabriekje "De Friesche

Schaats" van de Gebr. Ratsma Akkrum tel: 1, konden ze best goede schaatsen maken. Ze waren echter te duur, het was immers crisistijd. Dat was ook te merken aan de reclameplaat of het plakplaatje op de schaatsen. Hoe anders kunnen drie rechtgeaarde Friezen genoeg nemen, met een Friese vlag, waarin drie dikke fouten zijn getekend. Het verhaal gaat dat Klaas, de handelaar van de gebroeders, voor heel weinig geld de plakplaatjes toch geaccepteerd heeft. Mijn verzameling telt ca. 300 paar schaatsen van verschillende typen, maar ook verschillend van schaatsenmaker of schaatsenfabriek. Ik houd

het zoveel mogelijk bij schaatsen, maar een mooie plaat en natuurlijk documentatie over schaatsen horen er ook bij. Bijzondere belangstelling heb ik voor metalen schaatsen, dat zal wel komen door mijn oorspronkelijke vak.

Ik hoop dan ook, dat ik via het bulletin gegevens doorgespeeld krijg waarmee ik het inventariseren en het gelijknamig benoemen van de typen schaatsen, voor de op stapel staande catalogus, wat gemakkelijker kan afmaken.

Van de Poolster verwacht ik dat het een gezellige verzamelkring blijft, waar we elkaar zoveel mogelijk helpen en van elkaar kunnen leren, met als hoogtepunt de jaarlijkse bijeenkomst voor het uitwisselen van de verzamelde gegevens.

Bart van de Peppel.

Slijp-blokken waren er in vele soorten en maten. In zo'n blok werd het schaatsijzer geklemd en werd op „gevoel“ langs de slijpsteen gehaald.

Mensen blijken vindingrijk te zijn als er iets te verdienen valt. Wat te denken van deze op een kruiwagen geknutselde scharen-(of heet zo'n ding 's winters „schaatsenslijp“?). De bedoeling was natuurlijk „klaar terwijl u wacht“. Lukt dit niet, dan was het messing nummer plaatje voor de klant en de andere met het touwtje kwam aan de schaats.

Vraag en aanbod

Te koop aangeboden

± 120 paar Nederlandse schaatsen
incl. 150 jaar oude **krulschaats**
veel schaatsen eind vorige eeuw

Vraagprijs: f 3500,-
bij voorkeur alles in één koop

Mevr. B. Metselaar-Groot
Kloosterstraat 20
1723 AD NOORD-SCHARWOUDE
tel. na 18.00 uur: 0226-312796
of anders: 0226-340001

GEZOCHT - GEVRAAGD - GEZOCHT - GEVRAAGD - GEZOCHT

1. KONINGINNESCHAATSEN
2. HOLLANDSE BAANSCHAATSEN
met koperen hak- en voetplaten
3. STEHMANNSCHAATSEN
met koperen hak- en voetplaten
4. FIJNE KUNSTSCHAATSEN
met koperen hak en breed toonstuk

A. de Boer
Weideweg 51
Huizen NH
Tel. 035-5252492

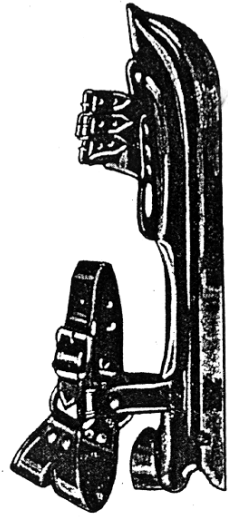
Deze schaatsen (afgebeeld op de volgende pagina) moeten van het
merk E. VONK, OUDESCHOOT zijn.

Als ruilmateriaal kan dienen :

- : zaagschaatsen
- : aluminium schaatsen
- : originele Vonk-poster
- : stickers e.d. van Vonk.

„KONINGINNESCHAATS”

HOLLANDSE BAANSCHAATS

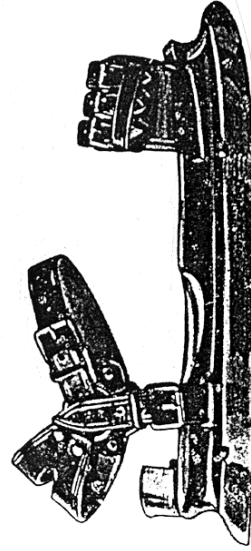

FIJNE NOORSE SCHAATS

Geschikt voor tochten en wedstrijden.

FIJNE KUNSTSCHAATS

DE GLADDE IJZERS IN DE MAAK

NAUWGEZETTE ARBEID

Uit de verzameling van ...

Ad de Boer stuurde ons dit artikel uit 1934

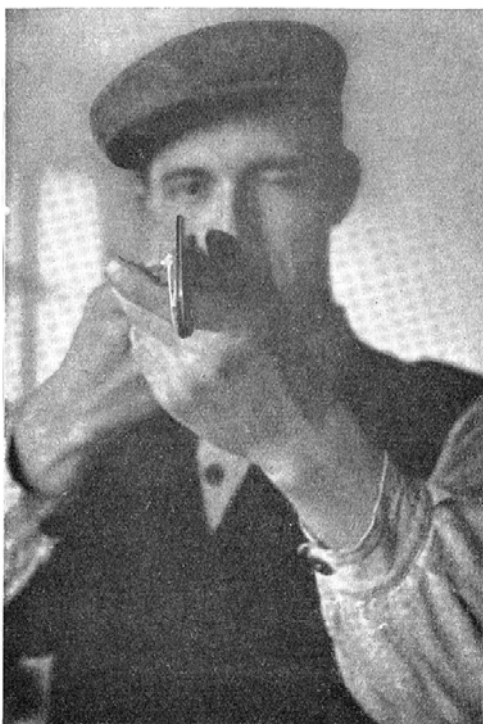
Zoo tegen de winter beginnen onze gedachten uit te gaan naar de schaats. Een vreugdig woord, dat beelden in ons wekt van een wereld vol tintelende beweging en vrolijk gerucht. Schaatsenrijden is een oude sport, wellicht de oudste van de sporten, welke we thans nog beoefenen. En altijd weer heeft ze de mensen in haar greep. Geen mode kan daar iets aan verhelpen. Als het ijs is, grijpt — of zoekt! — oud en jong naar de gladde ijzers en kiest de ruimte.

Geen wonder, dat ook het schaatsenmaken een oud vak is, dat vooral de Friezen en de Hollanders reeds eeuwen geleden als de besten verstonden. En nog blinken ze erin uit. Alleen heeft in het bedrijf zelf wel eenige verandering plaatsgegrepen. Was het vroeger hoofdzakelijk handwerk, de machine heeft ook hier natuurlijk haar intrede gedaan. En waar vroeger vele malen het mes, door geoefende hand gestuurd, door het hout ging, alvorens de holle flanken waren ingesneden, daar vliegen nu de fraisbeitels in snelle rotatie rond en in enkele luttele seconden is het onderprofiel gereed. Maar het vormen van de ijzers en het stellen van de schaats is altijd nog een nauwgezette arbeid gebleven en machine of geen machine, het afleveren van een goede schaats is nog altijd de trots van de schaatsenmakers.

Aan het eene einde van het op maat geknipte stuk staal wordt de eerste vorm aangebracht van de omgebogen neus.

Het stellen van het ijzer moet secuur gebeuren. Het moet zuiver recht zitten zonder de minste speling.

De ideeënbus

Met opmerkingen of voorstellen over zowel het bulletin als "De Poolster" zelf

We weten het allemaal: er zijn valse, dus nagemaakte, "oude" schaatsen in omloop. Deze zijn vaak niet makkelijk te onderscheiden. Helaas komt het nog wel eens voor dat een verzamelaar veel geld uitgeeft voor een "aanwinst" die nog geen knaak waard is. Het is dus zaak dat we onze kennis om dit gebied verbreden. Mijn voorstel is om op de eerstvolgende bijeenkomst valse en/of dubieuze schaatsen mee te nemen en daar met elkaar eens extra aandacht aan te schenken.

Teun Wanink

Het bulletin kan beter gelijmd worden dan geniet. Daarmee voorkom je dat er van die lelijke nietjes in een illustratie op de middenpagina zitten.

René Diekstra

In de "Verzamelkrant" (november '97) staat een artikel over het Nationaal Verzamelaars Platform. Dit is afgelopen zomer opgericht met als doel tijdens beurzen en markten een stand (het "Verzamelaarsplein") te realiseren met informatie over allerlei verzamelclubs. Hierbij hoeft niet altijd een vertegenwoordiger van de club aanwezig te zijn. Mijn advies: Poolster sluit je hierbij aan! Prima gelegenheid om jezelf te promoten!

Niko Mulder

Als we toch met een nieuwe start bezig zijn, waarom dan niet gelijk een andere naam voor onze verzamelkring. "De Poolster", hoe komen we aan deze naam, die de lading niet dekt waar we mee bezig zijn? Het is meer een naam voor een ijsjesfabrikant dan voor een clubje verzamelaars van schaatsen en winterse objecten. Enige suggesties voor een nieuwe "clubnaam": Schaatsverzamelkring "De Krabbelaars", "De scheve schaats", "De scherpe schaats", "Niet over een nacht ijs" of gewoon "De Schaatsverzamelaar".

René Diekstra

Maak tijdens een expositie eens wat propaganda voor onze verzamelkring. Een A-4tje met informatie is al mooi, een kartonnen standaard is helemaal prachtig. En leg ons bulletin ter inzage!

Gerard Mingelen

Herkomst onbekend

In 1986 liep ik op een rommelmarkt in Wageningen naar zandlopers te zoeken, met onder mijn arm een paar schaatsen. De zandlopers waren voor een vriend, die mij eens verrast had met een doos schaatsen. Als tegenprestatie kocht ik nu al de zandlopers op, die ik maar kon vinden. Zo kwam ik bij een mevrouw terecht die de tafel van aardewerk, glaswerk e.d. beheerde. Al gauw vroeg ze mij, waarom ik met schaatsen onder mijn arm liep. Ik vertelde haar, dat ik schaatsen verzamelde en de zandlopers voor een vriend waren bestemd. Ik heb thuis nog een paar krulschaatsen merkte zij op. Er werd al gauw een afspraak gemaakt en zo bezocht ik de fam. Hoeksema.

Terwijl ik mijnheer Hoeksema het één en ander vertelde over het verzamelen van schaatsen, kwam mevrouw Hoeksema met de bewuste schaatsen de kamer binnen. Direct zag ik, dat het geen krulschaatsen waren. Enigszins teleurgesteld was ik wel, want het zouden mijn eerste paar krulschaatsen geworden zijn. Die teleurstelling was echter snel verdwenen, want i.p.v. krulschaatsen waren het een paar Groninger schaatsen.

Mevrouw Hoeksema vertelde mij, dat de schaatsen van haar vader waren geweest en dat haar oom Cornelis Tonkens (een broer van haar vader) de schaatsen had gemaakt. Deze man, was smid en klokkengieter in Heiligerlee/Oldam, ik maakte snel even een notitie van deze gegevens. Thuis gekomen inspecteerde ik de schaatsen en ontdekte een merkteken in de vorm van een wijzerplaat van een klok of horloge. Het boekje van Anrie Broere bracht uitkomst, vermoedelijk een Duitse schaatsenmaker, maar onbekend. Zo was voor mij de klok weer rond, ik had de maker ontdekt die gebruik maakte van het bewuste merkteken. Dit heb ik dan ook vol trots aan jullie verzamelaars verteld.

Deze stelling bleef gehandhaafd totdat een kritische Wiebe Blauw bij mij kwam informeren, of dat allemaal wel waar was? Hij moest trouwens ook de geboortedatum en die van overlijden van bewuste schaatsenmaker weten. Afsproken werd, dat ik nog eens te rade zou gaan bij de fam. Hoeksema. Tot mijn grote verbazing kreeg ik nu een heel ander verhaal te horen.

De schaatsen waren niet van de vader, maar van haar grootvader. Deze man heette Cornelis Tonkens, hij was ook geen smid, maar aannemer. Het aannemersbedrijf/timmerwinkel ging later over in een handelsbedrijf voor houtbewerkingsmachines. Het bedrijf verkocht ook freesmachines, voor het maken van de houtjes bestemd voor de fabricage van schaat-

sen, aan de schaatsenmakerijen. Tegenover het bedrijf, dat overigens niet in Heiligerlee stond, maar in Midwolda, was een smederij annex klokkengieterij gevestigd. De naam van dat bedrijf zou vermoedelijk v.d. Berg kunnen zijn. De schaatsen kwamen daar vandaan. Of ze daar gemaakt zijn of gekocht (import uit Duitsland) is niet bekend. Een andere mogelijkheid is, dat de voetstapel in het aannemersbedrijf en de glij-ijzers bij de smid zijn gemaakt. Vast staat dat het wel een paar "Groninger schaatsen" is, waarvan de maker dus nog steeds onbekend is.

Bart van de Peppel

Westfriese schaatsen: een oproep

Half oktober kocht ik voor niet te veel geld een paar fraai uitgevoerde Westfriese schaatsen. Een stel zware schaatsen met een hoge brede hals, waarbij het houtje bij de toon terugloopt. Om een aantal redenen was het een bijzonder paar. De schaatsen zijn in het ijzer gemerkt met de letters K.T., die in een gekarteld rechthoekje zijn geplaatst. Merktekens kom je op Westfriese schaatsen niet veel tegen. In de tweede plaats zijn op de houten hals de letters A.B. in goud geschilderd. Waarschijnlijk gaat het om de initialen van de eigenaar/berijder van de schaatsen. In de derde plaats hebben de schaatsen een op het ijzer gesmede doorgang voor het teenleer, zoals dat meestal het geval is bij Groninger schaatsen. In de vierde plaats zijn op verschillende plaatsen reepjes staal van het ijzer gesprongen als gevolg van een iets te hard staal.

Graag zou ik van jullie horen of er verzamelaars zijn met merktekens of namen op Westfriese schaatsen (en zo ja welke?) en of de gesmede doorgang voor het teenleer meer voorkomt bij Westfriese schaatsen?

Wiebe Blauw

In (de) koek-en-zopie worden nieuwtjes uitgewisseld. Zo gaat dat al eeuwen op het ijs en nu ook in ons bulletin.

Namens het Documentatie-Centrum van de school Mariëndael V.S.O. te Arnhem willen wij u van harte bedanken voor uw koffiebijdrage aan ons centrum tijdens uw bijeenkomst op 4 oktober j.l. In het fooienpotje zat bijna f 50,-! Wij zullen het zeker op een goede manier besteden, zodat het ten goede komt aan onze jongeren. Nogmaals onze hartelijke dank,

Marianne van Zwieten
(Documentatie-Centrum)

Museum in oprichting

De heer Kampinga uit Sappemeer hoopt in de loop van volgend jaar een schaatsmuseum te openen in een schuur achter zijn woning. Hij is bijna klaar met het opknappen ervan. Als prille vutter heeft hij binnenkort alle tijd om aan de inrichting te gaan werken. Hier horen we vast nog wel meer van ...

De heer Van Velden (75) uit Middenmeer heeft zich aangemeld bij De Poolster. Hij verzamelt al 15 jaar. Op zijn leeftijd vindt hij de trip naar de jaarlijkse bijeenkomst in Nijmegen weliswaar wat te ver, maar wil er verder graag bij betrokken zijn. Van harte welkom!

Leg-ereis-an.

Als je ook een nieuwtje weet, hou het dan niet voor je. Verhoog de gezelligheid in deze "Koek-en-zoop" en breng ons op de hoogte van de laatste geruchten. De chocolademelk moet je er maar bijdenken. Of blijf je misschien iets sterkers?

De heer Offerman zou hebben bedankt voor "De Poolster". Daar heb je de poppen aan het dansen. Laten we hopen dat het niet waar is, anders zullen we hem missen.

Stempelkaart (1) Op de "Stempelkaart" laten verzamelaars hun sporen na. De vragen zijn standaard. De antwoorden hopelijk niet.
De redactieleden breken het ijs:

- Naam:** Wiebe Blauw
Endegeesterstraatweg 13
2342 AJ OEGSTGEEST
071-5175873 / E-mail: wblauw@pi.nl
- Beroep:** organisator bij Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn in Utrecht
- Verzamelaar:** sinds maart 1987
Lid Poolster: sinds 1988
- Topschaats:** eigenlijk heb ik weinig opzienbarende schaatsen, omdat ik voornamelijk op namen en merken verzamel. Het meest bijzondere is een stel vogelkopschaatsen uit de Alblasserwaard.
- Topstuk boek:** "De Elfstedentocht van Jan Ferwerda", 1912
Topobject: affiche van de Stichtsche Ijsbond, ca. 1920
- Belangstelling:** ik wil weten welke modellen schaatsen waar en door wie zijn gemaakt en in de tweede plaats ben ik gek op medailles en stempelkaarten van toertochten
- Clubblad:** ik verwacht dat het bulletin voor iedereen op zijn of haar terrein veel nieuwe wetenswaardigheden oplevert
- De Poolster:** ik verwacht dat de verzamelaars elkaar door het clubblad onderling beter weten te vinden. Nu weet je vaak niet precies wat iemand zijn of haar terrein is. Natuurlijk zijn we ook elkaars concurrenten, maar zonder elkaar is het verzamelen een dooie boel. Je wilt informatie en ideeën uitwisselen. En als het even kan onderling ruilen of (ver)kopen. Het principe daarbij moet wel zoveel mogelijk zijn, dat beide partijen streven naar een winst situatie. Geven en nemen geldt ook voor verzamelaars!

Stempelkaart (2)

Naam: Niko Mulder
Schoener 48-01
8243 XT LELYSTAD
0320-251663

Beroep: leraar Engels en Secretariaatspraktijk op de afdeling administratie van een school voor middelbaar beroeps-onderwijs

Verzamelaar: sinds 1987

Lid Poolster: vanaf 1992

Topschaats: ik verzamel eigenlijk geen schaatsen. Alleen vanwege de etiketten heb ik er wel een aantal. Verder bezit ik een paar Japanse geta-schaatsen (klompschaatsen)

Topstuk boek: "Het IJsvermaak op de Maas te Rotterdam" (1855)

Topobject: een Nieuwjaarsprent uit circa 1809 met prachtig calligrafeerwerk en met een voorbedrukt en naderhand ingekleurd wintertaferel

Belangstelling: koud vertier op oud papier. Boeken, prenten, kaarten, catalogi, kortom allerlei documenten van cultuurhistorische waarde

Clubblad: het is de bedoeling dat de lezers hun interessegebieden terugvinden in het bulletin. Dat hebben ze ook zelf in de hand: stuur maar in, bel maar door! Anders wordt het niks. Het begin is in ieder geval erg hoopgevend

De Poolster: ik hoop op een betere onderlinge verstandhouding. Nu bespeur ik zoveel kinnesinne. Zonde. Laat ieder toch in zijn of haar waarde. Want we zijn wel allemaal verschillend, maar hebben toch iets heel moois samen

Stempelkaart (3)

Naam: Anrie Broere
Dr. Schaepmanstraat 5
6941 CH DIDAM
0316-223081

Beroep: leraar Frans en Biologie op de MAVO-afdeling van een school voor lichamelijk gehandicapte jongeren

Verzamelaar: sinds begin 70-er jaren

Lid Poolster: vanaf 1973

Topschaats: een eenling uit de 18e eeuw, nl. een goed geconserveerde bodemvondst uit een bouwput in Dordrecht; met houten voetstapel; het model is vergelijkbaar met de schaatsen op prenten van Jan en Casper Luyken

Topstuk boek: "Le Vrai Patineur" van Jean Garcin uit 1813

Topobject: een Noordhollandse duwslee (19e eeuw), voornamelijk met ijstaferelen beschilderd

Belangstelling: heel breed: schaatsen, boeken, kunstvoorwerpen en alles eromheen

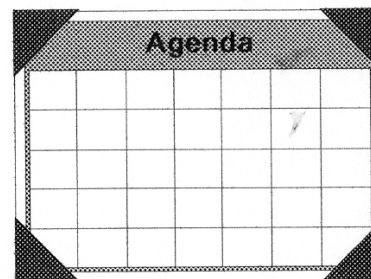
Clubblad: ik hoop dat het bulletin een spreekbuis wordt voor de verzamelaars. Over en weer, want eenzijdige informatie is dood. Met ingezonden stukken en dergelijke komt het blad tot leven

De Poolster: ik zie een rol voor de verzamelkring als de behoedster van authenticiteit, op zijn hoede voor valse antieke schaatsen die in omloop worden gebracht

We roepen iedereen op om voor zichzelf ook de 10 "stempels" in te vullen en op te sturen aan het redactie-adres.

Agenda - vervolg

	de Christmas Fair op Imkerij Poppendamme, Poppendamseweg 3 te Grijpskerke, Zeeland. Tel. 0118-616966. Geopend: di. t/m vrij. 12.00 tot 17.00 uur; zat. 10.00 tot 17.00 uur. Toegang vrij.
Begin december	In het blad "Traditie" verschijnt het artikel "Van Glissen tot Klapschaats" van Anrie Broere, met leuke foto's. Verkrijgbaar in de kiosk of bel 030-2319997. Prijs: ca. 8 gulden.
13 dec. - 22 febr.	Arnhem in de kou. Tentoonstelling met foto's, krantenberichten, prenten en schilderijen in het Historisch Museum Het Burgerweeshuis, Bovenbeekstraat 21 te Arnhem. Tel. 026-4426900. Twijfel over begindatum: bellen dus!
20 dec. - 3 jan.	Poolsterverzamelaar J. Hotsma uit Warga exposeert met o.a. schaatsen, reclamemateriaal en gereedschappen in De Trije Grietenijen, Stationsweg 1 in Grouw. Tel. 0566-623911. Di. t/m za. 13.00-17.00 uur. 1e Kerstdag + Nieuwjaarsdag gesloten.
Tot 10 januari	Tentoonstelling van Wintertekeningen en -schilderijen van Anton Pieck in het Anton Pieck Museum, Achterstraat 46-48 in Hattem. Tel. 038-4442192. Zondags + 1e Kerstdag gesloten.
Half jan. - half febr.	Expositie van winterse objecten, prenten en boeken in de bibliotheek in Leiden. Zondag 1 februari om 2 uur geeft Anrie Broere hier een lezing met dia's. Tel. ???????
17 jan. t/m 7 maart	Expositie van René Diekstra in Museum De Koperen Knop, Buitendam 51 te Hardinxveld-Giesendam. Openingstijden: di. t/m za. 13.00 tot 17.00 uur. Jammer genoeg op zondag gesloten.
8 t/m 20 februari	(tijdens de Olympische Spelen dus) exposeert Anrie Broere in het Gemeentehuis in Didam.
Februari	Als het goed is verschijnt deel 3 van "Duizend jaar weer, wind en water in de lage landen" van Buisman. Onder voorbehoud, want uitgeverij Van Wijnen te Franeker loopt wel eens achter.

De rubriek Agenda houdt je op de hoogte van exposities, boekpublicaties e.d. op winters gebied, voor zover bekend bij de redactie.

Alle tips zijn welkom, zeker die uit je eigen buurt!

Reeds verschenen	Het boek "IJs vrij" van Max Dohle. Na "Op het IJs" (1996), nu opnieuw een bundel schaatsverhalen. ISBN 90 5333 608 7. Prijs: f 24,90. Paperback, ± 180 blz.
Reeds verschenen	"Schaatsen '98" een special vol winterse wetenswaardigheden door Ron Couwenhoven en Huub Snoep. Als dit blad aanslaat wordt het een jaarlijks terugkerend verschijnsel.
22 nov. - 18 jan.	Tentoonstelling "Zomerse verten, ijzige winters". De Hollandse landschappen van Charles Leickert in het Rijksmuseum Twenthe, Lasondersingel 129-131 te Enschedé. 1 jan. gesloten. Tel. 053-4358675.
30 nov. - 18 jan.	Grote Anton Pieck tentoonstelling in Museum Anna Paulowna, Zandvaart 5, Breezand (NH). Open op zondag en dinsdag van 14-17 uur. Tel. 0223-532328. Toegang volw. f 5,-.
Eind november	Verschijnen er twee schaatsboekjes bij uitgeverij BZZTÔH te 's-Gravenhage. Allebei geschreven door de verslaggevers van De Telegraaf: Ron Couwenhoven en Henny Corver.
	- "IJspret en IJsleed" met verhalen die de afgelopen jaren zijn verschenen in "De Telegraaf". Prijs: ± f 24,50
	- "Het schaatskwisboek". Prijs ± f 19,50.
2 t/m 24 dec.	"Winterplezier", een unieke verzameling van alles wat met schaatsen en sleeën te maken heeft. Tentoonstelling van Anrie Broere tijdens

Z.O.Z.

Van de redactie

Verspreiding

Het eerste nummer van het bulletin wordt verspreid onder alle verzamelaars die zijn aangesloten bij "De Poolster". Bovendien zal de redactie proberen extra exemplaren "uit te zetten" bij musea, ijsbanen, beurzen, e.d. waar het voor een bedrag van vijf gulden te koop zal zijn. Dit om onze naamsbekendheid te vergroten en nieuwe "leden" te winnen. De volgende nummers gaan - afgezien van de losse verkoop - in principe alleen naar hen die het abonnementsgeld hebben overgemaakt.

Abonnement

Op 28 november j.l. hadden 26 verzamelaars reeds betaald. De anderen worden verzocht alsnog zo snel mogelijk f 25,- over te maken op **gironummer 7753528**

t.n.v. B.W. v.d. Peppel - inz. Poolster -
Marijkelaan 7
6721 GN BENNEKOM

Vermeld vooral - inz Poolster - achter B.W. v.d. Peppel!

Uitbreiding

René Diekstra heeft laten weten graag mee te willen draaien in de redactie zodra hij klaar is met het werk aan zijn boek. Wij zijn hier uiteraard erg gelukkig mee. Zijn enthousiasme, zijn kennis van zaken en zijn tekenvaardige handen (zie middenpagina's) kunnen we heel goed gebruiken!

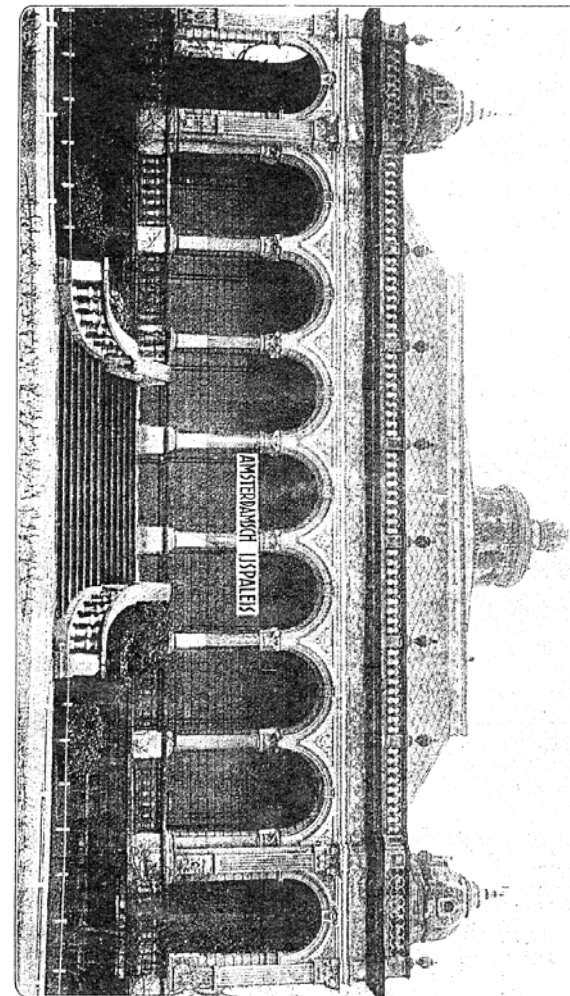
Kopij

Voor het aprilnummer van het bulletin moet de kopij **uiterlijk 6 maart 1998** binnen zijn op het redactie-adres (zie binnenzijde omslag). Handgeschreven, getypt, op diskette, het maakt ons allemaal niet uit. Wij proberen er wel iets moois van te maken. Kleine berichtjes kunnen zelfs worden doorgebeld, maar a.u.b. niet op het allerlaatste moment.

Kopieën

Als u kopieën uit catalogi, boeken, tijdschriften e.d. mee wilt sturen, verzoeken wij u deze te laten maken bij vakbekwame kopieerwinkels. U betaalt slechts ietsje meer, maar het verhoogt de kwaliteit van ons blad enorm.

Het nieuwe Amsterdamse Ijspaleis, vroeger Panoramagebouw, dat zeker een groote attractie zal blijken in dezen zomer!

Behoort bij ISSN 1572-4476
Digitale reprint Kouwe Drukte nr. 1
Stichting "De Poolster"
B.W. van de Peppel
Marijkelaan 7
6721 GN Bennekom
tel. 0318 416489
e-mail: b.w.vd.peppel@hccnet.nl